

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ

САЗОНОВ ВАСИЛЬ ВІКТОРОВИЧ

УДК 343.85

**КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2020

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Харківському національному університеті внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий консультант –

доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України **Бараш Євген Юхимович**, Національна академія внутрішніх справ, професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України **Бесчастний Віктор Миколайович**, Конституційний Суд України, керівник Секретаріату;

доктор юридичних наук **Степанченко Олексій Олексійович**, Одеський національний політехнічний університет, професор кафедри обліку, аналізу і аудиту;

доктор юридичних наук **Максіменцев Максим Геннадійович**, ТОВ «Юридичне бюро «АЛЬМЕГА», заступник директора.

Захист відбудеться 26 вересня 2020 року о 9.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.03 у Харківському національному університеті внутрішніх справ (61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27).

Автореферат розісланий 25 серпня 2020 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Д. Ю. Кондратов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Цивілізація досягла такого рівня розвитку, коли забезпечення безпеки та самозбереження як окремого індивіда, так і світової спільноти із площини філософських міркувань перетворюється на нагальну практичну проблему, необхідність вирішення якої з кожним днем стає дедалі очевиднішою. Пошук шляхів її вирішення є актуальним і для світової спільноти в цілому, і для кожної держави окремо, оскільки від рівня забезпечення національної безпеки залежать цілісність держави, її захищеність від іноземного диктату й покращення життєвого рівня людей у нормальних умовах природного середовища.

У переліку предметних сфер національної безпеки особливе місце належить економічній безпеці. Остання, будучи базисною основою безпеки національної, передбачає підтримування економіки держави у тому ритмі функціонування, який забезпечуватиме можливості подальшого економічного зростання, здатність протидіяти впливам зовнішніх і внутрішніх факторів, що порушують оптимальні форми процесів соціального відтворення, підривають досягнутий рівень життя населення й тим самим викликають підвищену напругу в суспільстві, а також можливу загрозу самому існуванню держави.

Стан справ у вітчизняній соціально-економічній сфері свідчить про те, що рівень економічної безпеки України, незважаючи на вжиті заходи, й досі залишається на небезпечній позначці. Триває спад виробництва, не подолано серйозні деформації фінансово-кредитного сектора економіки, не забезпечуються стабільність і надійність національної валюти, у критичному стані перебуває сільськогосподарське виробництво, паразитує спекулятивний капітал. Усе це відбувається на тлі подальшої гібридизації збройного конфлікту на сході нашої держави й негативно позначається на обороноздатності держави та спричинює різке падіння життєвого рівня населення. У зв'язку зі скороченням середньої тривалості життя, перевищенням смертності над народжуваністю, спадом споживання та калорійності харчування, зростанням соціально зумовлених хвороб перед Україною стоїть реальна загроза зниження соціально-економічної активності населення, наростання його деградації й маргіналізації. Про реальність такої перспективи свідчать дані про алкоголізацію суспільства, зростання наркоманії, психічних розладів і самогубств.

Сучасну українську економіку перехідного періоду відрізняють недосконалість соціально-економічних відносин, високий рівень ентропії економічного середовища, обумовлений множинністю різнорівневих господарських зв'язків, складність системи ринкових відносин, слабка впорядкованість і безсистемність правових норм, що регулюють базові відносини в економічній сфері. Через це бізнес, з одного боку, змушений балансувати у середовищі, де далеко не завжди є чіткі юридичні орієнтири правомірної поведінки учасників економічних відносин, з іншого, – провідні сфери та галузі економіки не можуть розвиватися планомірно та збалансовано, оскільки далеко не завжди навіть наявні економічні орієнтири ефективного господарювання підкріплено організаційно-правовим та економічним механізмом їх досягнення.

Перша обставина надає економіці своєрідну кримінальність, високий ступінь

її кримінологічної уразливості від недобросовісних учасників економічних відносин, різноманітних шахраїв і злочинних контингентів. Друга обумовлює неефективність самої економіки, її нездатність забезпечити міцну економічну базу функціонування держави та створити належні умови життя для мільйонів українців.

Між цими обставинами існує тісний діалектичний зв'язок: слабка в економічному плані держава не може забезпечити свою безпеку й безпеку своїх громадян та ефективно протидіяти економічній злочинності; остання, відчуючи свою безкарність, відвойовує у суспільства та держави все нові й нові сегменти економіки, поступово криміналізує економічну сферу і не дає їй розвиватися відповідно до законів цивілізованого ринку та демократичного суспільства.

Зазначені обставини породжують два комплекси проблем, пов'язаних з економічною безпекою. З одного боку, бізнес сам потребує захисту як від злочинних посягань, так і від нерозумної (з правової та економічної точок зору) діяльності державних інститутів, з іншого, – держава, суспільство в цілому й окремі громадяни потребують захисту як від кримінального, так і від криміналізованого бізнесу. Зволікання з вирішенням цієї ситуації призводить до того, що сам стан економічної діяльності, її ефективність, способи здійснення та правового регулювання починають загрожувати економічній і національній безпеці України.

Загалом проблеми кримінологічного забезпечення протидії злочинності, зокрема і економічній, були предметом наукових досліджень Г. А. Аванесова, Ю. М. Антоняна, А. М. Бабенка, І. О. Бандурки, О. М. Бандурки, Є. Ю. Бараша, В. С. Батиргарєєвої, Ю. В. Бауліна, В. М. Бесчастного, А. Б. Благої, Є. М. Блажівського, В. І. Борисова, М. Г. Вербенського, С. Ю. Віцина, Є. О. Гладкової, В. О. Глушкова, В. В. Голіни, Б. М. Головікіна, В. К. Грищука, С. М. Гусарова, Н. О. Гуторової, Л. М. Давиденка, С. Ф. Денисова, Т. А. Денисової, О. М. Джузи, А. І. Долгової, В. М. Дрьоміна, В. П. Ємельянова, О. О. Житного, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, О. С. Іщука, О. Г. Кальмана, І. І. Карпеця, Т. В. Корнякової, О. Г. Колба, О. М. Костенка, І. М. Копотуна, В. М. Кудрявцева, Б. Д. Леонова, О. М. Литвака, О. М. Литвинова, В. А. Ліпкана, В. В. Лунєєва, М. Г. Максименцева, К. Б. Марисюка, В. О. Меркулової, В. А. Мисливого, С. А. Мозоля, А. А. Музики, Ю. В. Нікітіна, С. С. Овчинського, Ю. В. Орлова, В. І. Павликівського, М. І. Панова, В. М. Поповича, Є. Д. Скулиша, Є. Л. Стрельцова, В. Я. Тація, В. А. Тимошенко, В. П. Тихого, В. М. Трубникова, В. О. Тулякова, П. Л. Фріса, В. Б. Харченка, О. М. Храмцова, П. В. Хряпінського, В. В. Чернея, Д. А. Шестакова, В. В. Шаблістого, О. Ю. Шостки, А. М. Шульги, О. О. Юхна, І. С. Яковець, Н. М. Ярмиш, О. Н. Ярмиша, А. М. Яценка та інших учених. Визнаючи суттєвий внесок цих науковців у дослідження порушеної проблематики, слід усе ж таки наголосити на відсутності сучасних наукових розробок, які стали б відповіддю на кризові умови функціонування системи забезпечення економічної безпеки, що діють, починаючи з 2014 року й дотепер.

Ситуація в соціально-економічній сфері вимагає від суспільства та держави вжиття невідкладних комплексних заходів, що забезпечать нормальний рівень життя населення й гарантують його соціальну захищеність, здатність економіки функціонувати в режимі розширеного відтворення, стійкість фінансової системи, раціональну структуру зовнішньої торгівлі та збереження єдиного економічного

простору й широких міжрегіональних економічних відносин.

У загальному комплексі цих заходів провідна роль належить розробці та створенню правових умов, що уповільнюють криміналізацію суспільства й усіх сфер господарської та фінансової діяльності, оскільки без вирішення цієї проблеми неможливо гарантувати такий рівень економічних процесів, який забезпечував би нормальне функціонування ринкової економіки як у звичайних, так і в екстремальних умовах.

Отже, існує нагальна потреба у проведенні комплексного монографічного дослідження проблем кримінологічного забезпечення економічної безпеки України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження узгоджується з положеннями р. 4 Стратегії Національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26.05.2015 р.; р. 4 Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 року № 5/2015; р. 4 Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 року № 501/2015; р. 3 Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої Указом Президента України від 14.03.2016 р.; п. 5.1 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016–2019 років, схвалених рішенням Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ від 24.04.2015 року. Обрана тема також відповідає тематиці наукових досліджень кафедри кримінального права і кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ на 2014–2018 роки «Протидія злочинності кримінально-правовими та кримінологічними засобами» (номер державної реєстрації 0113U008195).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 26 лютого 2019 року (протокол № 2).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дослідження є формування цілісної концепції кримінологічного забезпечення економічної безпеки України як системи знань про сутність, форми, види і засоби такого забезпечення, а також основні напрями його удосконалення у кримінально-превентивній практиці та протидії злочинності в цілому.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання*:

- дослідити сучасний стан теоретичних досліджень проблем кримінологічного забезпечення економічної безпеки;
- розглянути методологію кримінологічного аналізу економічної безпеки;
- сформулювати поняття і проаналізувати систему економічної безпеки;
- окреслити коло сучасних загроз економічній безпеці України;
- охарактеризувати правові засади кримінологічного забезпечення економічної безпеки України;
- визначити цілі, завдання та принципи кримінологічного забезпечення економічної безпеки України;
- проаналізувати об'єкти та рівні кримінологічного забезпечення економічної безпеки України;
- надати характеристику суб'єктам кримінологічного забезпечення економічної безпеки України;

- визначити напрями кримінологічного забезпечення економічної безпеки України;
- охарактеризувати заходи кримінологічного забезпечення економічної безпеки України;
- оцінити якість координації дій суб'єктів та міжнародне співробітництво у сфері кримінологічного забезпечення економічної безпеки України;
- окреслити напрямки синхронізації національних і європейських правових стандартів кримінологічного забезпечення економічної безпеки;
- визначити напрямки імплементації європейського та світового досвіду у практики кримінологічного забезпечення економічної безпеки України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері протидії злочинності.

Предметом дослідження є кримінологічне забезпечення економічної безпеки України.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання, що дає змогу розглядати правові, функціональні, організаційні та процедурні аспекти кримінологічного забезпечення економічної безпеки України у їх розвитку, взаємозв'язку та взаємовпливові.

На даному методологічному фундаменті у дисертації застосовуються окремі наукові методи пізнання. За допомогою таких методів як гіпотеза, синтез, індукція, дедукція здійснено постановку наукової проблеми, формулювання гіпотез, їх наслідків (розділи 1–4). За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат теорії кримінологічного забезпечення економічної безпеки України (підрозділи 1.2, 1.3), визначено сутність та зміст сучасних загроз економічній безпеці України (підрозділ 1.4). Із використанням системно-структурного методу досліджено елементно-компонентний склад системи кримінологічного забезпечення економічної безпеки України (розділ 2). Системно-функціональний метод застосовано для вивчення механізму кримінологічного забезпечення економічної безпеки України (розділ 3). Історико-правовий, порівняльно-правовий та логіко-нормативний методи використано для аналізу проблем удосконалення кримінологічного забезпечення економічної безпеки України в розрізі організації та здійснення різних видів її забезпечення (розділ 4). Конкретно-соціологічні методи дослідження (анкетування, опитування тощо) використано для вивчення думки фахівців відносно розглянутих проблемних питань (розділи 2–4). Структурно-логічний метод застосовано для визначення основних напрямів оптимізації кримінологічного забезпечення економічної безпеки України (висновки).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації склали наукові праці фахівців, у тому числі зарубіжних, у галузі філософії, загальної теорії держави і права, кримінології та кримінального права, теорії управління та правоохоронної діяльності, інших галузевих правових наук.

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, які визначають правові засади організації та здійснення кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. Дисертант звертався також до законодавства деяких зарубіжних держав, досвід яких у галузі правового регулювання відповідних інститутів може

бути використано в Україні.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять узагальнення 226 матеріалів – листування органів досудового розслідування з прокуратурою і судом про виявлення та усунення порушень закону; 84 програмних рішення органів влади з питань протидії злочинності та запобігання злочинам; узагальнення результатів прокурорської, слідчої та судової діяльності за 2014–2019 роки; політико-правова публіцистика, довідкові видання, статистичні матеріали Офісу Генерального прокурора України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної судової адміністрації та інших правоохоронних відомств за 2014–2019 роки, а також результати узагальнення проведених анкетувань та опитувань працівників правоохоронних органів України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що у дисертації вперше комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки на системному рівні аналізу та узагальнення виявлено, описано і пояснено феномен кримінологічного забезпечення економічної безпеки України, спрогнозовано тенденції його розвитку і трансформації в умовах сьогодення. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

- визначено кримінологічну систему економічної безпеки держави, яка містить у собі дві зони формування й моніторингу загроз і їх нейтралізації – зовнішню та внутрішню. Зовнішня зона містить у собі стратегічно-управлінський, прогностично-плановий, превентивно-прикладний компоненти, компонент тактико-оперативного реагування та моніторинговий компоненти. Внутрішня зона охоплює ендокримінальний і екзокримінальний сегменти. Усім складникам надано докладну характеристику;

- розроблено кримінологічну модель загроз економічній безпеці України, в якій виділено два автономні блоки. Блок внутрішніх загроз містить у собі два базові порядки – кластерно-транспарентний і кластерно-дискретний. Загрози першого порядку диференційовано за трьома вимірами: мислення, діяльність, інститути. Другого – на соціокультурні, політичні, кримінально детерміновані екологічні, медико-соціальні, технологічні і фінансово-корпоративні загрози. Блок зовнішніх загроз диференційовано на дві групи факторів ризику: природні глобальні та штучні (керовані);

- визначено структуру і зміст функціонального контуру механізму кримінологічного забезпечення економічної безпеки держави, яку складає цілісна система заходів, що здійснюються на підставі визначення та подальшої нейтралізації виявлених внутрішніх і зовнішніх загроз для стабільного розвитку економічної системи країни за такими основними напрямками: організаційно-управлінським, правовим, інформаційно-аналітичним та науковим;

- сформовано цілісне уявлення про розгалужену систему заходів загальносоціального і спеціально-кримінологічного впливу в межах раніше визначених напрямів кримінологічного забезпечення економічної безпеки, що являє собою базис політики держави у сфері вирішення стратегічних цілей, а їх реалізацію

спрямовано на забезпечення оптимального рівня для підтримання стабільності економічної безпеки країни. Водночас окреслено коло перспективних для подальших наукових розвідок заходів, зокрема: математичне забезпечення, мотиваційне, антикризове, економічне, технологічне, програмне й інші види забезпечення економічної безпеки країни;

– розглянуто комплекс здійснюваних Україною законодавчих перетворень в контексті імплементації європейського досвіду у практики кримінологічного забезпечення економічної безпеки України, що здійснюється у різних формах, а саме як дотримання, виконання, використання та застосування права. Кожний із зазначених форм притаманні специфічні способи їх реалізації, такі як трансформація, відсилання, інкорпорація, легітимація, адаптація та рецепція;

удосконалено:

– вузьке та широке кримінологічне розуміння економічної безпеки. У першому значенні – це стан захищеності економічної систем та її інститутів від дії кримінальних практик і криміногенних факторів (загроз). У другому – частина національної безпеки, що відображає прийнятний у конкретних історичних умовах рівень ураженості економіки злочинністю, а також допустимий ступінь економіко-кримінального впливу на політику, право, культуру та довкілля;

– розуміння правових засад кримінологічного забезпечення економічної безпеки як сукупності нормативно-правових актів, положення яких визначають принципи, основоположні параметри та юридично значущі властивості реалізації заходів, пов'язаних із протидією економічній злочинності, чим досягається нейтралізація потенційних і реальних загроз. Досліджено систему названих правових засад і надано докладну характеристику компонентам;

– структурно-функціональну характеристику основних суб'єктів забезпечення економічної безпеки України, в результаті чого запропоновано до їх системи відносити державні органи та їх посадових (службових) осіб, на яких законом покладені завдання і функції з виявлення, усунення, нейтралізації факторів, що сприяють існуванню злочинності, її окремих видів і конкретних злочинів, а також організації, установи, підприємства усіх форм власності, їх підрозділи та посадових осіб, які, здійснюючи контрольні, наглядові, охоронні та інші професійні функції, запобігають причинам і умовам вчинення злочинів або усувають чи нейтралізують їх;

– систему аргументів на користь розуміння координації кримінологічного забезпечення економічної безпеки України як системи взаємоузгоджених дій тактично самостійних суб'єктів, що охоплює спільну мету, принципи координації, формально визначену та науково обґрунтовану тактику координації та постійність і безперервність здійснення такої діяльності з урахуванням місця, компетенції й ролі кожного суб'єкта в системі;

– систему аргументів на користь необхідності зміни парадигми міжнародного співробітництва у сфері кримінологічного забезпечення економічної безпеки за рахунок трансформації основної ідеї, об'єкта і предмета, принципів, заходів і системи суб'єктів відповідно до нових соціальних і безпекових реалій;

дістало подальший розвиток:

– оцінка стану наукової розробленості основних ідей, що були сформульовані

у вітчизняних кримінологічних працях радянського та пострадянського періоду з приводу дослідження проблем забезпечення економічної безпеки;

– розгляд методології дослідження кримінологічного забезпечення економічної безпеки, яку становить сукупність методів і прийомів наукового пізнання, різних за характером і галузевим походженням. Визначено особливості постмодерної епістемології та проблемні моменти застосування аналітичних схем теорії аномії, конфлікту культур, дестабілізації суспільства, інтеракції, соціальної симуляції, інституціоналізму, конструктивізму, економічної депресії та експансії у прив'язці до предметної сфери дослідження;

– науковий підхід до систематизації цілей, завдань і принципів кримінологічного забезпечення економічної безпеки України, внаслідок чого встановлені їх відносна автономність, ієрархічна супідрядність, погодженість, інтегрованість до системи кримінологічного забезпечення. Вони можуть здійснюватися різними суб'єктами, а також передбачати використання різних методів і способів їх реалізації, при цьому лише паралельне (одночасне) їх досягнення призводить до запланованого результату;

– класифікація об'єктів та рівнів кримінологічного забезпечення економічної безпеки України та визначення основних їх видів залежно від типів комунікативних зв'язків у відповідних системах з одночасним позначенням пріоритетних сфер, у яких криміногенна ситуація для відповідного організаційного рівня впливу складається найбільш несприятливо. Йдеться зокрема про питання боротьби з корупцією, тероризмом та організованою злочинністю, незаконним обігом зброї та наркотиків, порушеннями податкового та митного законодавства, що потребують перегрупування та концентрації зусиль всіх правоохоронних відомств в регіональному розрізі;

– розуміння сучасних можливостей синхронізації національної політики у сфері кримінологічного забезпечення економічної безпеки України з відповідними європейськими правовими стандартами, що здійснюється через розроблення стратегічних документів та законодавчих актів, ухвалених з метою їх втілення у різні сфери суспільного життя.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що:

– у науково-дослідній сфері ці результати, які в сукупності становлять цілісне знання про організацію та здійснення кримінологічного забезпечення економічної безпеки України, можуть бути основою для подальшої розробки відповідних проблем (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Кримінологічної асоціації України від 5 березня 2020 року);

– у галузі правотворчості висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути використані для підготовки й уточнення низки законодавчих та підзаконних актів у сфері організації та здійснення кримінологічного забезпечення економічної безпеки України;

– у правозастосовній діяльності використання одержаних результатів дозволить підвищити ефективність процесів і процедур організації та здійснення кримінологічного забезпечення економічної безпеки України;

– в освітньому процесі матеріали дисертації доцільно використовувати при підготовці підручників та навчальних посібників із дисциплін «Кримінологія»,

«Кримінологія та профілактика злочинів» тощо. Їх враховано також у навчально-методичних розробках, підготовлених автором та за його участю (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 10 березня 2020 року).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки були оприлюднені дисертантом на таких всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях: «Правова доктрина, правоутворення та правозастосування: проблеми зв'язку та шляхи розвитку» (м. Харків, 11 жовтня 2019 р.); «Особливості застосування антикорупційного законодавства: від розслідування до вироку суду» (м. Харків, 17 жовтня 2019 р.); «Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994–2019 рр.)» (м. Харків, 22 листопада 2019 р.); «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (м. Харків, 6 грудня 2019 р.); «25 років становлення Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ: славетна історія та горизонти майбутнього» (м. Суми, 21-22 лютого 2020 р.); «Держава і злочинність. Нові виклики в епоху постмодерну» (м. Харків, 23 квітня 2020 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції, що сформульовані за результатами дисертаційної роботи, відображені в одній одноособовій монографії, 16 статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, 4 статтях, опублікованих у наукових періодичних виданнях інших держав з наряду, з якого підготовлено дисертацію, 6 працях апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, які об'єднують 13 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і двох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 416 сторінок, з яких основний текст дисертації займає 344 сторінки, список використаних джерел розташований на 48 сторінках (437 найменувань), додатки – на 8 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, висвітлюється ступінь її наукової розробленості, формулюються об'єкт, предмет, мета та задачі дослідження, визначаються теоретико-методологічні основи й емпірична база, обґрунтовується наукова новизна одержаних результатів, їх теоретичне та практичне значення, форми апробації та структура дисертаційної роботи.

Розділ 1 «Економічна безпека як об'єкт кримінологічного аналізу» складається з чотирьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Сучасний стан теоретичних досліджень проблем кримінологічного забезпечення економічної безпеки»* виявлено, дано опис та пояснення основним ідеям, що були сформульовані у наукових працях радянського та пострадянського періоду у вітчизняній кримінології з приводу дослідження проблем забезпечення економічної безпеки. Здійснено їх групування за чотирма блоками: 1) протидія економічній злочинності; 2) детінізація економіки кримінологічними засобами; 3) протидія злочинності як елемент забезпечення

внутрішньої безпеки суспільства; 4) забезпечення кримінологічної безпеки.

Стисло охарактеризовано основні наукові результати, значущі для розробки питань кримінологічного забезпечення економічної безпеки, репрезентовані монографічними роботами О. М. Бандурки, В. Т. Білоуса, А. М. Бойка, О. М. Бусол, Б. М. Головкина, А. О. Горщака, В. Б. Дацюка, Г. Ю. Дарнопих, О. Г. Кальмана, В. В. Коваленка, О. М. Литвинова, М. Г. Максименцева, Л. К. Малахова, І. В. Маслія, С. А. Мозоля, Ю. В. Нікітіна, Ю. В. Орлова, В. М. Поповича, Є. Л. Стрельцова, О. А. Туєва, Ю. А. Турлової, І. О. Христич й деяких інших. Доведено необхідність міжпредметної дослідницької інтеграції у руслі комплексного аналізу кримінологічного забезпечення економічної безпеки.

У підрозділі 1.2 *«Методологія кримінологічного аналізу економічної безпеки»* вказану сукупність дослідницьких прийомів запропоновано структурувати за трьома рівнями: філософським, загальнонауковим і спеціальнонауковим. Обстоюється думка про те, що на філософському рівні продуктивним є застосування гносеологічних потенцій діалектичного детермінізму, однак з обов'язковою їх адаптацію до постмодерної епістемології. Виділено ключові установки й орієнтації останньої, що можуть бути використані для осмислення як самого феномену економічної безпеки, так і її кримінологічного забезпечення, а саме: 1) установку на мислення категоріями загального людства й економічного ойкосу; 2) установку на боротьбу за ціннісні смисли в умовах фактичного домінування національних та корпоративних інтересів; 3) установку на технологічну експансію як стратегію економічного й соціокультурного розвитку; 4) орієнтацію на безпеково-інтеграційне, ситуативно-опозиційне, динамічне центроутворення й центротримання; 5) орієнтацію на переукладення суспільного договору як дискурсивної матриці цінностей, благ, установок та орієнтацій.

Доведено, що під час дослідження кримінологічних засад забезпечення економічної безпеки доцільним є оперування на компліментарних засадах аналітичними схемами теорії аномії, конфлікту культур, дестабілізації суспільства, інтеракції, соціальної симуляції, інституціоналізму, конструктивізму, економічної депресії та експансії.

У підрозділі 1.3 *«Поняття та система економічної безпеки»* запропоновано вузьке та широке кримінологічне розуміння досліджуваної категорії. У першому значенні – це стан захищеності економічної систем та її інститутів від дії кримінальних практик і криміногенних факторів (загроз). У другому – частина національної безпеки, що відображає прийнятний у конкретних історичних умовах рівень ураженості економіки злочинністю, а також допустимий ступінь економіко-кримінального впливу на політику, право, культуру та довкілля.

Кримінологічна система економічної безпеки держави містить у собі дві зони формування й моніторингу загроз і їх нейтралізації – зовнішню та внутрішню. Зовнішня зона фіксує експансіоністсько-підривно діяльність зовнішніх агентів впливу, яка, як правило, розгортається у руслі та в механізмах гібридних війн і часто не може бути зафіксована в елементах юридичних складів злочинів за національним законодавством. Вона містить у собі такі компоненти: стратегічно-управлінський, прогностично-плановий, превентивно-прикладний компоненти, компонент тактико-оперативного реагування та моніторинговий.

Внутрішня зона кримінологічної моделі економічної безпеки України охоплює два сегменти: 1) ендокримінальний, у якому здійснюються моніторинг та блокування загроз кримінальної експлуатації економіки внутрішньодержавної етіології; 2) екзокримінальний (кримінально-криміногенний), функціональність якого виражається через інфільтрацію економіко-кримінальних ризиків, їх локалізацію й елімінацію. Ключовими транссегментними компонентами цієї зони є соціально-демографічний, екологічний (фізично-природничий та соціально-природничий), інфраструктурний, фінансово-стратегічний і військово-економічний.

Обстоюється думка про те, що вихід феномену економічної безпеки за структурні межі національної економіки пов'язаний із глобалізаційною дифузією центрів реальної економічної влади, видозміною лінійних функцій національної економіки, її функціональним підкоренням мережевим структурам наднаціонального (транснаціонального) штибу. Внутрішньодержавний простір в економічній безпеці протягом останніх двох десятиліть значно звузився. Отже, у широкому значенні економічна безпека держави має розумітись також і як складова колективної економічної безпеки групи держав – стратегічних політико-економічних партнерів України.

Міжзональними (зонально наскрізними) компонентами економічної безпеки України є інтелектуально-інноваційний, соціально-світоглядний, інституціональний, фінансовий та енергетичний. Надано характеристику кожному з них.

У підрозділі 1.4 «Сучасні загрози економічній безпеці України» розроблено відповідну кримінологічну модель, яка відображає мережеве структурно-функціональне середовище, змістовним насиченням якого є зв'язки, вузли та конкретні загрози (фактори небезпеки) як елементи багатовимірного соціального простору. Виділено два блоки кримінологічно значущих загроз – внутрішні та зовнішні, дано їм опис та пояснення.

Блок внутрішніх загроз містить у собі два базові порядки – кластерно-транспарентний і кластерно-дискретний. Перший репрезентує багатовимірний порядок із загрозами наскрізного щодо кластерів економічної системи характеру. Такі загрози диференційовано за трьома вимірами: мислення, діяльність, інститути.

Мисленнєві загрози економічній безпеці України можуть бути визначені кількома обставинами: 1) відсутність в економічній (політичній) еліті установок на розбудову української державності; 2) розрив між політичною й інтелектуальною елітою, в результаті чого з державної політики фактично вилучено елементи інноваційної економічної експансії як умови забезпечення економічної безпеки; 3) низька екологічна свідомість, руйнація екологічної аксіології як прикладної сфери мислення; 4) несформованість стратегічного мислення на рівні загальнодержавного управління економічними ризиками та розвитку загалом.

Діяльнісні загрози економічній безпеці України репрезентовано низкою економіко-кримінальних практик, що проявляються як корупційна та політична злочинність, розгалужена діяльність організованих злочинних угруповань у банківсько-кредитній і зовнішньоекономічній сфері, у сфері природокористування, енергетиці та інших стратегічно важливих сферах національного господарства. Наголошено на тому, що саме корупційна злочинність є одним із найбільш потужних факторів симуляції державної політики в усіх сферах та напрямках:

економічному, гуманітарному, безпековому та ін.

Інституційні загрози економічній безпеці України детермінуються активною тіннізацією та криміналізацією соціальних інститутів на тлі їх дисфункції. Акцентовано увагу на загрозах з боку факторів тіньової економіки та пов'язаної з нею тіньової політики. Їх інституційна інтеграція проявилась у формуванні феномену «глибинної держави» (англ. *deep state*), у структурах якої відбуваються розробка та ухвалення стратегічних (у масштабі внутрішньої політико-економічної кон'юнктури) рішень, визначаються системні заходи забезпечення їх реалізації у вузькокорпоративних інтересах олігархату й організованих злочинних угруповань, члени яких є утримувачами депутатських та урядових портфелів.

Другий – кластерно-дискретний порядок репрезентує широку панораму відносно автономних кластерів криміногенного значення. Серед них: 1) соціокультурні загрози, які визначаються низьким рівнем економічної, фінансової й екологічної культури населення, дисфункцією інститутів освіти та фронтирністю суспільства; 2) політичні кримінально-криміногенні загрози, що фіксуються як кримінальні практики у сфері політики, а також політичні фактори економічної злочинності, криміногенні політичні рішення як з оформленням у нормативно-правових актах за відсутності кримінологічної експертизи, так і без такого оформлення; 3) кримінально детерміновані екологічні загрози; 4) медико-соціальні загрози; 5) технологічні загрози (відсталість технологій управління сприянням економічному зростанню, технологічна застарілість більшості стратегічно важливих підприємств, низький ступінь захисту об'єктів критичної економічної інфраструктури від кібератак, потенційних терористичних, диверсійних актів та ін.); 6) фінансово-корпоративні загрози.

Блок зовнішніх загроз економічній безпеці України диференційовано на дві групи факторів ризику: природні глобальні та штучні (керовані). Перші постали як об'єктивно закономірний результат глобалізації економіки та політики й мають бути осмислені з позицій природного перебігу подій, економіко-кримінологічного аналізу світової ринкової кон'юнктури, тенденцій у сфері розвитку технологій, технологічно й технічно детермінованих соціокультурних суперечностей. Другі є виявом суто цілеспрямованого, сфокусованого впливу на Українську державу з метою ослаблення її економічного потенціалу та/або досягнення економічних цілей у злочинний (а також квазілегітимний) спосіб.

Серед природних глобальних ризиків економічній безпеці України найбільшу небезпеку становлять такі: 1) контрверсійна тотальність капіталістичної модальності економіки та політики; 2) структурно-функціональна політико-економічна десуб'єктивізація Української держави, що постала закономірним наслідком краху комуно-соціалістичної квазіформації та запізнілою вимушено-добровільною інтеграцією України до глобальної системи господарювання, до метагри у форматі знедержавленої легітимності; 3) глобально-демографічна десинхронізація, що створює для «демократій, що розвиваються» зони економіко-політичної турбулентності, зумовлює агресивну політику, прагнення до комунікативного (в економічному, перш за все, аспекті) розширення країн із піковими темпами приросту населення за рахунок суспільств, що перебувають у демографічно міжфазовому «плато».

Серед штучних (керованих) зовнішніх сучасних загроз найбільш істотними для України є такі: 1) вплив транснаціональних злочинних об'єднань на економіку України; 2) деструктивний політико-економічний вплив іноземних держав щодо України. Установлено, що до аналізованої групи загроз слід віднести порушення цілісності національної економіки внаслідок тимчасової окупації РФ Автономної Республіки Крим і м. Севастополя й діяльності підтримуваних нею незаконних збройних формувань в окремих районах Донецької та Луганської областей, а також обумовлене цим обмеження фінансових можливостей держави. Крім того, агресивні дії РФ щодо України ідентифіковано як торговельно-економічну війну. Остання передбачає комплекс ворожих – як злочинних за соціально-правовою природою, так і незлочинних, але антиринкових, дискримінаційних, демпінгових дій щодо України. Найбільш наочно вони проявляються на енергетичному ринку як «газові війни», ведення яких передбачає низку забезпечувальних заходів правового й політичного характеру, серед іншого і зокрема і на міжнародному рівні.

Розділ 2 «Система кримінологічного забезпечення економічної безпеки України» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Правові засади кримінологічного забезпечення економічної безпеки України»* встановлено, що вказані засади являють собою сукупність нормативно-правових актів, положення яких визначають принципи, основоположні параметри та юридично значущі властивості реалізації заходів, пов'язаних із протидією економічній злочинності, чим досягається нейтралізація потенційних і реальних загроз економічній безпеці України.

У результаті систематизації та розкриття змісту нормативно-правових актів сфери, що становить предмет наукового аналізу, у них визначено такі основні ознаки правових засад кримінологічного забезпечення економічної безпеки:

- Конституція України визначає основу для кримінологічного забезпечення економічної безпеки: керівні ідеї функціонування України як соціально-орієнтованої держави, основні економічні права, свободи й обов'язки людини та громадянина та сферу компетенції органів державної влади щодо боротьби з економічною злочинністю;

- міжнародні договори України визначають міжнародно-правові орієнтири протидії злочинності, що становить загрозу економічній безпеці;

- законодавчі нормативні акти регламентують питання кримінологічного забезпечення економічної безпеки: окреслюють ключові сфери суспільних відносин, забезпечення безпеки яких є визначальним для формування економічної безпеки; встановлюють організаційні засади боротьби з окремими загрозами економічній безпеці; визначають систему суб'єктів протидії економічній злочинності;

- підзаконні нормативно-правові акти та нормативні акти органів місцевого самоврядування сфери кримінологічного забезпечення економічної безпеки надають юридичної сили документам з планування, запобігання та протидії загрозам економічній безпеці на державному та місцевому рівнях відповідно;

- відомче правове регулювання полягає у деталізації (конкретизації) положень нормативно-правових актів вищого рівня правового регулювання, а саме тих, що стосуються окремих елементів системи/механізму кримінологічного забезпечення економічної безпеки України.

Доведено, що правове регулювання актуальних напрямів кримінологічного забезпечення економічної безпеки здійснено на підзаконному рівні без урахування наслідків систематизації окремих загроз (внутрішніх, зовнішніх, реальних, потенційних тощо) у сфері економіки, які здатні спровокувати суттєве зменшення її функціоналу.

У підрозділі 2.2 *«Цілі, завдання та принципи кримінологічного забезпечення економічної безпеки України»* досліджено ці системоутворюючі елементи кримінологічного забезпечення. Так, завдання кримінологічного забезпечення економічної безпеки полягає у збереженні існуючого рівня спроможності економічного потенціалу країни задовольняти потреби населення й інтереси держави, стимулюючи їх розвиток, зокрема консолідацію матеріально-ресурсного потенціалу шляхом визначення та нейтралізації шкідливих факторів, причин та умов, що в результаті, як правило, призводять до вчинення правопорушень в економічній сфері.

Відповідно до визначеного завдання цілі кримінологічного забезпечення економічної безпеки запропоновано поділити на дві самостійні групи: 1) перша (основна) є спрямованою на перешкоджання самодетермінації злочинних посягань, що становлять потенційну чи реальну загрозу стану захищеності економічної сфери; 2) друга передбачає виявлення та усунення соціальних і правових факторів, умов і чинників, які деструктивно впливають на національну економічну сферу, що в перспективі позитивно позначиться на стабільному та ефективному функціонуванні останньої. Підкреслено, що обидві групи є незалежними одна від одної, вони можуть здійснюватися різними суб'єктами, а також передбачати використання різних методів і способів їх досягнення, при цьому лише паралельне (одночасне) їх досягнення призводить до виконання поставленого завдання кримінологічного забезпечення економічної безпеки.

Принципи кримінологічного забезпечення економічної безпеки подано у виді трьох окремих підсистем, які становлять інтегровану систему засад, що визначають пріоритетні напрями вказаної діяльності та відбивають її основний ідеологічний зміст, а саме: принципи кримінологічної діяльності, принципи функціонування та забезпечення безпеки економічної сфери та принципи, на яких ґрунтуються управлінські процеси.

Перша підсистема об'єднує кримінологічні принципи, основоположні засади кримінологічної діяльності, потенціал якої призначається для впливу на злочинність з метою мінімізації її реального та потенційного рівнів. До цих принципів віднесено: законність діяльності по запобіганню злочинності, гуманність, демократизм, наукову обґрунтованість, диференціацію, своєчасність, плановість, комплексність і реальність кримінологічного впливу.

Принципами функціонування та забезпечення безпеки економічної сфери є верховенство закону, дотримання балансу економічних інтересів особи, суспільства й держави, їх взаємна відповідальність, своєчасність та адекватність заходів, пов'язаних із відверненням загроз і захистом національних економічних інтересів, пріоритет договірних (мирних) заходів у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру, консолідація дій із забезпечення національної та міжнародної економічних безпек, свобода економічної діяльності,

справедливість, право на справедливе вирішення справи судом, додержання вимог публічного економічного порядку та пропорційність.

Підсистема принципів, на яких ґрунтуються управлінські процеси забезпечення економічної безпеки, охоплює засади, що лежать у підґрунті здійснення управлінської діяльності в окресленій сфері. Відповідні принципи запропоновано розглядати у межах окремих видових груп:

1) загальні принципи (наукової обґрунтованості, ефективності, оптимальності, постійного вдосконалення процесів і методів менеджменту, плановості, єдності цілей, цілісності системи менеджменту, матеріального та морального стимулювання праці, гнучкості організаційних структур);

2) організаційні принципи (функціональної дефініції, безумовної відповідальності, рівня повноважень, єдиноначальності, паритету повноважень і відповідальності, делегування повноважень, діапазону управління, прямого керівництва, відповідності завдань);

3) принципи, локалізовані за напрямками та зонами управлінської діяльності (управління матеріальними та фінансовими ресурсами, інформацією, маркетингом, продажами, інноваціями та персоналом, а також стратегічне управління).

У підрозділі 2.3 «Об'єкти та рівні кримінологічного забезпечення економічної безпеки України» визначено, що об'єктом кримінологічного забезпечення економічної безпеки України виступають криміногенні фактори, що сприяють вчиненню економічних і корупційних злочинів, поширення яких обумовлює існування окремих загроз економічній безпеці, а саме поширення й укорінення корупції у сферах державного управління, високий рівень тінізації та криміналізації національної економіки, кримінально-кланова система розподілу суспільних ресурсів, криміналізація та корумпованість енергетичної сфери.

Виокремлено конкретні рівні кримінологічного забезпечення економічної безпеки України у межах окремих класифікаційних груп за такими класифікаторами:

1) за рівнем глобалізації загроз економічній безпеці вони поділяються на такі:
а) міжнародний (світове господарство); б) національний (макроекономічний рівень – національна економіка); в) регіональний (мезорівень – економіка регіонів, економіка інфраструктури); г) локальний (мікроекономічний рівень – економіка суб'єкта господарювання, юридичної особи);

2) за суб'єктно-функціональним змістом: а) діяльність усієї системи суб'єктів кримінологічного забезпечення економічної безпеки; б) діяльність окремих суб'єктів кримінологічного забезпечення економічної безпеки (наприклад, ДСФМ України, ДФС України, НАЗК, Національна поліція, СБУ тощо); в) діяльність структурних підрозділів або конкретних працівників суб'єктів кримінологічного забезпечення економічної безпеки (наприклад, податкова міліція у складі ДФС України, Департамент стратегічних розслідувань у складі Національної поліції України, підрозділ контррозвідувального захисту інтересів держави в сфері економічної безпеки і підрозділ боротьби з корупцією та організованою злочинністю у складі СБУ);

3) за об'єктно-функціональною ознакою: а) загальний рівень – об'єктом впливу системи кримінологічного забезпечення економічної безпеки виступає

загальна сукупність факторів небезпек і загроз економічній безпеці; б) спеціальний рівень – певна сукупність факторів небезпек і загроз залежно від сфери локалізації (корупція, організована злочинність, зовнішньоекономічна діяльність, сфера сплати податків та інших обов'язкових платежів, сфера енергоресурсів тощо).

Розділ 3 «Механізм кримінологічного забезпечення економічної безпеки України» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Суб'єкти кримінологічного забезпечення економічної безпеки України» з'ясовано, що ефективність функціонування аналізованого механізму безпосередньо залежить від створення оптимальних умов для максимально продуктивної діяльності суб'єктів протидії економічній злочинності. Їх система репрезентована:

а) органами й організаціями, які керують цією діяльністю, організують її, створюють систему управління нею (органи державної влади та управління, органи місцевого самоврядування);

б) органами й організаціями, в яких запобігання економічній злочинності та окремими економічним злочинним проявам віднесено або має бути віднесено до основних завдань і функцій (правоохоронні органи, суд, спеціалізовані громадські організації);

в) органами, установами й організаціями, функції та повноваження яких не мають цільового спрямування на запобігання економічній злочинності й окремим економічним злочинним проявам, але їх діяльність опосередковано впливає на запобіжні процеси щодо детермінантів економічної злочинності та окремих економічних злочинів (заклади освіти, культури й охорони здоров'я, соціальної допомоги, адміністрація підприємств, установ та організацій тощо).

Крім того, у механізмі забезпечення кримінологічної безпеки функціонує автономний контур, який складають господарюючі структури, підприємницькі експертні організації, детективні й охоронні підприємства, некомерційні організації, релігійні об'єднання, організації, що забезпечують позитивні форми дозвілля, ЗМІ, навчальні та трудові колективи, самоврядні організації мешканців тощо, які в міру своєї компетенції й можливостей беруть участь у забезпеченні кримінологічної безпеки в межах основних функцій, використовуючи головним чином загальновиховні форми впливу.

Окреме місце серед суб'єктів кримінологічного забезпечення економічної безпеки посідають суб'єкти, що діють у межах окремих підприємств (у плані забезпечення власної безпеки). Йдеться про службу безпеки підприємства, яка є ключовим інструментом у системі комплексного забезпечення безпеки та захисту власності підприємств. Від рівня забезпечення економічної безпеки окремих підприємств як складових елементів фінансової системи залежить стан економічної безпеки всієї країни.

Істотну роль серед недержавних суб'єктів забезпечення економічної безпеки відіграють громадські організації, які тим чи іншим чином сприяють діяльності державних суб'єктів кримінологічного забезпечення економічної безпеки. В умовах стрімкого розвитку в Україні інститутів громадянського суспільства, зважаючи на все більший вплив громадськості на суспільні процеси, використання всього його потенціалу у протидії економічній злочинності показує високу ефективність.

Відкритим залишається питання розробки оптимально ефективної організаційно-управлінської структури у вигляді окремої державної інституції з метою вдосконалення управління функціонуванням системи суб'єктів протидії економічній злочинності, досягнення її максимальної керованості та реалізації на цій основі єдиного управлінського впливу. У цьому контексті як своєчасна оцінена ініціатива з розробки й ухвалення законодавчого акту, який буде певною мірою спрямованим на вирішення зазначених проблем.

У підрозділі 3.2 *«Напрями кримінологічного забезпечення економічної безпеки України»* зазначено, що визначення всього спектру загроз економічній безпеці країни як основи для подальшого успішного аналізу їх змісту, джерел виникнення, сфери поширення й окреслення кола об'єктів злочинних посягань є актуальним питанням у контексті механізму реалізації ефективних управлінських рішень у вказаній сфері. Відповідні процеси різної природи вимагають системного моніторингу та відстеження, а загрози економічній безпеці, що постійно виникають, потребують вчасного виявлення та швидкої нейтралізації за різними напрямками. Останні є основою формування ефективного механізму кримінологічного забезпечення економічної безпеки, стійкого до негативних зовнішніх впливів і водночас інтегрованого до міжнародних правозахисних механізмів, що є одним із найважливіших та найактуальніших завдань національної політики. При цьому саме зазначений механізм може бути запорукою подолання кризи в зазначеній сфері та забезпечить успіх цієї діяльності.

У той же час функціональний контур механізму кримінологічного забезпечення економічної безпеки держави складає цілісна система заходів, що здійснюються на підставі визначення та подальшої нейтралізації виявлених внутрішніх і зовнішніх загроз для стабільного розвитку економічної системи країни. Це головне завдання всіх державних і недержавних інституцій. Для ефективної реалізації цих заходів має бути створене міцне підґрунтя у вигляді дієвої системи кримінологічного забезпечення як інтегрованої сукупності засобів і прийомів вирішення поставлених завдань і досягнення визначених цілей за такими основними напрямками: організаційно-управлінським, правовим, інформаційно-аналітичним та науковим. Раціональне їх наповнення й ефективна реалізація є ключем до забезпечення економічної безпеки країни. Констатовано, що на сучасному етапі розвитку національної державності існує гостра необхідність розробки науково обґрунтованих і практично апробованих новітніх напрямів кримінологічного забезпечення економічної безпеки та впровадження сучасних запобіжних заходів з урахуванням ризиків і загроз сьогодення.

У підрозділі 3.3 *«Заходи кримінологічного забезпечення економічної безпеки України»* визначено, що ефективна реалізація заходів нормативно-правового, організаційно-управлінського, інформаційно-аналітичного та науково-методичного спрямування являє собою той концептуальний базис, за яким слід визначати спрямованість політики держави у сфері вирішення стратегічних цілей, а їх реалізацію спрямовано на забезпечення оптимального рівня для підтримання стабільності економічної безпеки країни.

Запропоновано розгалужену модель заходів загальносоціального і спеціально-кримінологічного впливу в межах раніше визначених напрямків кримінологічного

забезпечення економічної безпеки. Водночас окреслено коло перспективних для подальших наукових розвідок заходів, зокрема: математичне забезпечення, мотиваційне, антикризове, економічне, технологічне, програмне й інші види забезпечення економічної безпеки країни. При цьому удосконалення заходів та прийомів кримінологічного впливу в межах механізму, що розглядається, є одним із завдань як науки, так і сучасної правоохоронної практики. У сукупності вони складають систему впливу на механізм кримінологічного забезпечення економічної безпеки й охоплюють предметну сферу діяльності відповідних суб'єктів її здійснення. Нагальною потребою є огляд і впорядкування за визначеними критеріями й основними площинами реалізації заходів кримінологічного забезпечення економічної безпеки України, висвітлення їх різноманітного та спільного характеру для вироблення цілісного концептуального бачення їх видів і визначення ролі в успішній діяльності з протидії економічній злочинності.

Розділ 4 «Удосконалення кримінологічного забезпечення економічної безпеки України» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1 *«Координація дій суб'єктів та міжнародне співробітництво у сфері кримінологічного забезпечення економічної безпеки України»* з'ясовано, що широке коло суб'єктів у системі суб'єктів кримінологічного забезпечення економічної безпеки України не може не породжувати непорозуміння та взаємне суперництво в процесі координаційної діяльності. Попри це, координаційна діяльність відповідних суб'єктів щодо створення сприятливих умов для здійснення ними впливу на економічну злочинність із метою зниження інтенсивності процесів її детермінації, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів до певного рівня повинна відповідати єдиній, цілеспрямованій державній політиці й потребує постійного вдосконалення. Через це координація дій суб'єктів кримінологічного забезпечення економічної безпеки України має здійснюватися на основі дотримання принципу не лише законності, але й рівності всіх учасників, а також відповідальності кожного керуючого органу або установи за виконання відповідних узгоджених дій.

До основних форм міжнародного співробітництва України, як одного із засобів удосконалення кримінологічного забезпечення економічної безпеки, належать такі форми співпраці: укладання багатосторонніх міжнародно-правових договорів; спільні консультації з метою вироблення кожною з країн, що співпрацюють, національної та міжнародної стратегії щодо кримінологічного забезпечення превентивно-попереджувальної діяльності у сфері економіки; участь України у міжнародних організаціях, що спеціалізуються на боротьбі зі злочинністю у сфері економіки та її допоміжному напрямі – кримінологічному забезпеченню економічної безпеки; розробка поточних і довгострокових програм співробітництва у сфері кримінологічного забезпечення економічної безпеки; обмін досвідом з організаціями та проведення профілактично-превентивної діяльності у сфері економічної безпеки.

Дослідження міжнародного аспекту кримінологічного забезпечення економічної безпеки України засвідчило, що існує чимало різних форм міжнародної співпраці у цій сфері. Окремі з таких форм співробітництва слід обов'язково врахувати під час розробки нових, а також удосконалення наявних сьогодні

загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів протидії економічній злочинності як одній з основних загроз економічній безпеці нашої держави. Загалом український вектор економічної безпеки України має бути і в майбутньому спрямованим на подальшу активізацію міжнародного співробітництва у сфері кримінологічного забезпечення економічної безпеки України у зазначених вище формах.

У підрозділі 4.2 *«Синхронізація національних і європейських правових стандартів кримінологічного забезпечення економічної безпеки»* зазначено, що міжнародне співтовариство розробило відповідні норми, принципи, стандарти як на регіональному рівні (в межах таких найвпливовіших регіональних міжнародних організацій та об'єднань, як Європейський Союз і Рада Європи), так і на універсальному (в межах Організації Об'єднаних Націй).

З урахуванням міжнародних стандартів кримінологічного забезпечення економічної безпеки органи ЄС, відзначаючи серйозну й усе більше зростаючу загрозу міжнародної організованої злочинності, насамперед економічної, самому існуванню ЄС, ухвалили низку законодавчих актів, спрямованих на боротьбу з корупцією в приватному секторі економіки, відмиванням грошей, незаконною інсайдерською діяльністю та шахрайством, поставивши знак рівності між фінансовою й економічною злочинністю. Вказані нормативи знаходять також своє втілення і в окремих міжнародних стандартах, розроблених Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO).

Державна політика у вказаній сфері в аспекті її синхронізації з відповідними європейськими правовими стандартами здійснюється через розроблення низки стратегічних документів (стратегій державного рівня, як-то Стратегія національної безпеки України, Стратегія сталого розвитку «Україна-2020», Стратегія розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 р. тощо) та законодавчих актів, ухвалених з метою їх втілення у різні сфери суспільного життя.

Що стосується відповідних програмних документів, завдяки яким реалізуються основні стратегічні документи з протидії злочинності у цілому й економічній злочинності зокрема, слід зазначити, що в Україні сьогодні досі ще діє Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р., яка очевидно вже морально застаріла. Ця обставина, поряд із затвердженими стратегічними документами щодо економічної безпеки України як складової частини національної безпеки, вимагає якнайшвидшого оновлення не лише вказаної концепції, а й, не виключено, – ще й розроблення та затвердження окремої Державної програми з кримінологічного забезпечення економічної безпеки.

Під час формування в Україні такої державної програми пропонується врахувати позитивний досвід у цій сфері окремих країн ЄС. У зв'язку з цим доцільно було б перейняти підхід щодо формування бюджету такої програми. Йдеться про чітке закріплення в ній джерел фінансування, крім бюджетних коштів, ще і донорської допомоги з боку міжнародних інституцій та окремих зарубіжних країн (ЄС, РЄ, США, Канади тощо) з огляду на ту складну ситуацію, в якій опинилася Україна через військову агресію на сході нашої країни.

У підрозділі 4.3 «Імплементація європейського та світового досвіду у практики кримінологічного забезпечення економічної безпеки України» визначено, що імплементація є однією з різновидів зближення систем національного права і міжнародних стандартів. Головною метою імплементації міжнародних норм є зміна чинного законодавства на виконання міжнародних зобов'язань з урахуванням особливостей кримінально-правової системи, структури чинного галузевого законодавства й особливостей законодавчої техніки. Це дає законодавцю змогу виконати завдання щодо реалізації положень низки міжнародних угод і підвищити якість законодавства, у тому числі й у сфері кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. Причому положення норм міжнародного права є імпульсом, який ініціює перегляд положень національного законодавства у випадках, коли це прямо передбачено в тексті міжнародної угоди або вимагається згідно із законом.

Імплементація європейського досвіду у практики кримінологічного забезпечення економічної безпеки України здійснюється у різних формах, а саме як дотримання, виконання, використання та застосування права. Кожній із зазначених форм притаманні специфічні способи їх реалізації, такі як трансформація, відсилання, інкорпорація, легітимація, адаптація та рецепція. Вибір національним законодавцем зазначених способів імплементації безпосередньо впливає на якість законодавства у сфері кримінологічного забезпечення економічної безпеки нашої держави й вимагає його своєчасного вдосконалення з огляду на постійні зміни соціальних умов життєдіяльності людей.

Як конкретні позитивні приклади імплементації європейського досвіду у практики кримінологічного забезпечення економічної безпеки України розглянуто комплекс здійснюваних Україною законодавчих перетворень на виконання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Зокрема, ухвалення нової редакції Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», а також реалізації положень Законів України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів». У контексті останньої законодавчої новели розглянуто проблеми усунення кримінально-правової колізії між нормами, передбаченими статтями 368-2 і 368-5 КК України.

Іншим аспектом імплементації кращих зразків європейського і світового досвіду у практику кримінологічного забезпечення економічної безпеки України є створення у структурі вітчизняної правоохоронної системи нових інституцій, а саме, Національного агентства із запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро України, Вищого антикорупційного суду, Департаменту стратегічних розслідувань МВС України тощо.

Звернуто увагу, що з метою виконання передбаченого Угодою про асоціацію

заходу із забезпечення надання взаємної адміністративної допомоги та правової підтримки у здійсненні заходів із запобігання та боротьби з шахрайством, корупцією й іншою незаконною діяльністю під час контактів з Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням і шахрайству (OLAF) відповідним національним правоохоронним інституціям необхідно й у майбутньому здійснювати подальші послідовні кроки у напрямі укладення окремої угоди (меморандуму) про співробітництво, що визначатиме правові підстави та порядок оперативної взаємодії.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі узагальнення концепцій вітчизняних і зарубіжних учених, законодавства та багаторічної практики правоохоронних органів України та інших країн розроблено наукові положення й отримано результати, що в сукупності розв'язують важливу наукову проблему кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. Найголовніші з них такі:

Дослідження феномену, кримінологічних засад, системи і механізму забезпечення економічної безпеки України засвідчило її інтегрованість до загальної проблематики забезпечення національної безпеки як інституціонального політико-правового феномену, що відтворюється головним чином у надрах економічної системи, а також в окремих транскордонних сегментах функціоналу влади.

Виявлено, дано опис та пояснення основним ідеям, що були сформульовані у наукових працях радянського та пострадянського періоду у вітчизняній кримінології з приводу дослідження проблем забезпечення економічної безпеки. Здійснено їх групування за чотирма блоками: 1) протидія економічній злочинності; 2) детінізація економіки кримінологічними засобами; 3) протидія злочинності як елемент забезпечення внутрішньої безпеки суспільства; 4) забезпечення кримінологічної безпеки.

Визначено методологію кримінологічного дослідження економічної безпеки, яку запропоновано структурувати за трьома рівнями: філософським, загальнонауковим і спеціальнонауковим. Обстоюється думка про те, що на філософському рівні продуктивним є застосування гносеологічних потенцій діалектичного детермінізму, однак з обов'язковою їх адаптацію до постмодерної епістемології. Виділено ключові установки й орієнтації останньої, що можуть бути використані для осмислення як самого феномену економічної безпеки, так і її кримінологічного забезпечення. Доведено, що під час дослідження кримінологічних засад забезпечення економічної безпеки доцільним є оперування на компліментарних засадах аналітичними схемами теорії аномії, конфлікту культур, дестабілізації суспільства, інтеракції, соціальної симуляції, інституціоналізму, конструктивізму, економічної депресії та експансії.

Запропоновано вузьке та широке кримінологічне розуміння економічної безпеки. У першому значенні – це стан захищеності економічної систем та її інститутів від дії кримінальних практик і криміногенних факторів (загроз). У другому – частина національної безпеки, що відображає прийнятний у конкретних історичних умовах рівень ураженості економіки злочинністю, а також допустимий

ступінь економіко-кримінального впливу на політику, право, культуру та довкілля.

Кримінологічна система економічної безпеки держави містить у собі дві зони формування й моніторингу загроз і їх нейтралізації – зовнішню та внутрішню. Зовнішня зона фіксує експансіоністсько-підливну діяльність зовнішніх агентів впливу, яка, як правило, розгортається у руслі та в механізмах гібридних війн і часто не може бути зафіксована в елементах юридичних складів злочинів за національним законодавством. Вона містить у собі такі компоненти: стратегічно-управлінський, прогностично-плановий, превентивно-прикладний, компонент тактико-оперативного реагування та моніторинговий.

Внутрішня зона кримінологічної моделі економічної безпеки України охоплює два сегменти: 1) ендокримінальний, у якому здійснюються моніторинг та блокування загроз кримінальної експлуатації економіки внутрішньодержавної етіології; 2) екзокримінальний (кримінально-криміногенний), функціональність якого виражається через інфільтрацію економіко-кримінальних ризиків, їх локалізацію й елімінацію. Ключовими транссегментними компонентами цієї зони є соціально-демографічний, екологічний (фізично-природничий та соціально-природничий), інфраструктурний, фінансово-стратегічний і військово-економічний.

Міжзональними (зонально наскрізними) компонентами економічної безпеки України є інтелектуально-інноваційний, соціально-світоглядний, інституціональний, фінансовий та енергетичний. Дано характеристику кожному з них.

Розроблено кримінологічну модель загроз економічній безпеці України, яка відображає мережеве структурно-функціональне середовище, змістовним насиченням якого є зв'язки, вузли та конкретні загрози (фактори небезпеки) як елементи багатовимірного мисленнєво-діяльнісного соціального простору. Виділено два блоки кримінологічно значущих загроз – внутрішні та зовнішні, дано їм опис та пояснення.

Блок внутрішніх загроз містить у собі два базові порядки – кластерно-транспарентний і кластерно-дискретний. Перший репрезентує багатовимірний порядок із загрозами наскрізного щодо кластерів економічної системи характеру. Такі загрози диференційовано за трьома вимірами: мислення, діяльність, інститути. Другий репрезентує широку панораму гносеологічно та функціонально відносно автономних мережено-вузлових (в економіко-кримінологічному аспекті) кластерів криміногенного значення, серед яких: соціокультурні, політичні кримінально-криміногенні, кримінально детерміновані екологічні, медико-соціальні, технологічні і фінансово-корпоративні загрози.

Блок зовнішніх загроз економічній безпеці України диференційовано на дві групи факторів ризику: природні глобальні та штучні (керовані). Перші постали як об'єктивно закономірний результат глобалізації економіки та політики й мають бути осмислені з позицій природного перебігу подій, економіко-кримінологічного аналізу світової ринкової кон'юнктури, тенденцій у сфері розвитку технологій, технологічно й технічно детермінованих соціокультурних суперечностей. Другі є виявом суто цілеспрямованого, сфокусованого впливу на Українську державу з метою ослаблення її економічного потенціалу та/або досягнення економічних цілей у злочинний (а також квазілегітимний, шляхом зловживання правом) спосіб. До аналізованої групи загроз слід віднести і порушення цілісності національної

економіки внаслідок тимчасової окупації РФ Автономної Республіки Крим і м. Севастополя й діяльності підтримуваних нею незаконних збройних формувань в окремих районах Донецької та Луганської областей, а також обумовлене цим обмеження фінансових можливостей держави. Агресивні дії РФ щодо України ідентифіковано як торговельно-економічну війну.

Установлено, що правові засади кримінологічного забезпечення економічної безпеки являють собою сукупність нормативно-правових актів, положення яких визначають принципи, основоположні параметри та юридично значущі властивості реалізації заходів, пов'язаних із протидією економічній злочинності, чим досягається нейтралізація потенційних і реальних загроз економічній безпеці України. Систему названих правових засад становлять Конституція України, міжнародні договори України, закони України, підзаконні й відомчі нормативно-правові акти та нормативні акти органів місцевого самоврядування.

Завдання кримінологічного забезпечення економічної безпеки полягає у збереженні існуючого рівня спроможності економічного потенціалу країни задовольняти потреби населення й інтереси держави, стимулюючи їх розвиток, зокрема консолідацію матеріально-ресурсного потенціалу шляхом визначення та нейтралізації шкідливих факторів, причин та умов, що в результаті, як правило, призводять до вчинення правопорушень в економічній сфері.

Відповідно до визначеного завдання цілі кримінологічного забезпечення економічної безпеки запропоновано поділити на дві самостійні групи: перша (основна) спрямована на перешкоджання самодетермінації злочинних посягань, що становлять потенційну чи реальну загрозу стану захищеності економічної сфери; друга передбачає виявлення та усунення соціальних і правових факторів, умов і чинників, які деструктивно впливають на національну економічну сферу, що в перспективі позитивно позначиться на стабільному та ефективному функціонуванню останньої.

Принципи кримінологічного забезпечення економічної безпеки подано у вигляді трьох окремих підсистем, які становлять інтегровану систему засад, що визначають пріоритетні напрями вказаної діяльності та відбивають її основний ідеологічний зміст, а саме: принципи кримінологічної діяльності, принципи функціонування та забезпечення безпеки економічної сфери та принципи, на яких ґрунтуються управлінської процеси.

Об'єктом кримінологічного забезпечення економічної безпеки України виступають криміногенні фактори, що сприяють вчиненню економічних і корупційних злочинів, поширення яких обумовлює існування окремих загроз економічній безпеці, а саме поширення й укорінення корупції у сферах державного управління, високий рівень тінізації та криміналізації національної економіки, кримінально-кланова система розподілу суспільних ресурсів, криміналізація та корумпованість енергетичної сфери.

Виокремлено конкретні рівні кримінологічного забезпечення економічної безпеки України у межах окремих класифікаційних груп за такими класифікаторами: 1) за рівнем глобалізації загроз економічній безпеці (міжнародний, національний, регіональний, локальний; 2) за суб'єктно-функціональним змістом: (діяльність усієї системи суб'єктів, діяльність окремих

суб'єктів, діяльність структурних підрозділів або конкретних працівників суб'єктів кримінологічного забезпечення економічної безпеки); 3) за об'єктно-функціональною ознакою (загальний і спеціальний рівні).

Система суб'єктів кримінологічного забезпечення економічної безпеки України репрезентована: а) органами й організаціями, які керують цією діяльністю, організують її, створюють систему управління нею (органи державної влади та управління, органи місцевого самоврядування); б) органами й організаціями, в яких запобігання економічній злочинності та окремими економічним злочинним проявам віднесено або має бути віднесено до основних завдань і функцій (правоохоронні органи, суд, спеціалізовані громадські організації); в) органами, установами й організаціями, функції та повноваження яких не мають цільового спрямування на запобігання економічній злочинності й окремим економічним злочинним проявам, але їхня діяльність опосередковано впливає на запобіжні процеси щодо детермінантів економічної злочинності та окремих економічних злочинів (заклади освіти, культури й охорони здоров'я, соціальної допомоги, адміністрація підприємств, установ та організацій тощо). Окреме місце серед суб'єктів посідають ті, що діють у межах окремих підприємств (у плані забезпечення власної безпеки), а також громадські організації, які тим чи іншим чином сприяють державним суб'єктам кримінологічного забезпечення економічної безпеки.

Функціональний контур механізму кримінологічного забезпечення економічної безпеки держави складає цілісна система заходів, що здійснюються на підставі визначення та подальшої нейтралізації виявлених внутрішніх і зовнішніх загроз для стабільного розвитку економічної системи країни. Для ефективної реалізації цих заходів має бути створене міцне підґрунтя у вигляді дієвої системи кримінологічного забезпечення як інтегрованої сукупності засобів і прийомів вирішення поставлених завдань і досягнення визначених цілей за такими основними напрямками: організаційно-управлінським, правовим, інформаційно-аналітичним та науковим.

Координація дій суб'єктів кримінологічного забезпечення економічної безпеки України спрямована не лише зміцнення принципу законності, але й рівності всіх учасників, а також відповідальності кожного керуючого органу або установи за виконання відповідних узгоджених дій. Координаційна діяльність відповідних суб'єктів щодо створення сприятливих умов для здійснення ними впливу на економічну злочинність із метою зниження інтенсивності процесів її детермінації, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів до певного рівня повинна відповідати єдиній, цілеспрямованій державній політиці й потребує постійного вдосконалення.

Дослідження міжнародного аспекту кримінологічного забезпечення економічної безпеки України показує, що існує чимало різних форм міжнародної співпраці у цій сфері. Окремі з таких форм співробітництва слід обов'язково врахувати під час розробки нових, а також удосконалення наявних сьогодні загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів протидії економічній злочинності як одній з основних загроз економічній безпеці держави. Загалом український вектор економічної безпеки України має бути і в майбутньому спрямованим на подальшу активізацію міжнародного співробітництва у сфері

кримінологічного забезпечення економічної безпеки України.

Державна політика у сфері кримінологічного забезпечення економічної безпеки України в аспекті її синхронізації з відповідними європейськими правовими стандартами здійснюється через розроблення низки стратегічних документів та законодавчих актів, ухвалених з метою їх втілення у різні сфери суспільного життя. Обґрунтовується необхідність розроблення та затвердження окремої Державної програми з кримінологічного забезпечення економічної безпеки, під час формування якої пропонується врахувати позитивний досвід у цій сфері окремих країн ЄС.

Імплементация європейського досвіду у практики кримінологічного забезпечення економічної безпеки України здійснюється у різних формах, а саме як дотримання, виконання, використання та застосування права. Кожній із зазначених форм притаманні специфічні способи їх реалізації, такі як трансформація, відсилання, інкорпорація, легітимація, адаптація та рецепція. Вибір національним законодавцем зазначених способів імплементації безпосередньо впливає на якість законодавства у сфері кримінологічного забезпечення економічної безпеки нашої держави й вимагає його своєчасного вдосконалення з огляду на постійні зміни соціальних умов життєдіяльності людей.

Іншим аспектом імплементації кращих зразків європейського і світового досвіду у практику кримінологічного забезпечення економічної безпеки України є створення у структурі вітчизняної правоохоронної системи нових інституцій, а саме, Національного агентства із запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро України, Вищого антикорупційного суду, Департаменту стратегічних розслідувань МВС України тощо.

Звернуто увагу, що з метою виконання передбаченого Угодою про асоціацію заходу із забезпечення надання взаємної адміністративної допомоги та правової підтримки у здійсненні заходів із запобігання та боротьби з шахрайством, корупцією й іншою незаконною діяльністю під час контактів з Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням і шахрайству відповідним національним правоохоронним інституціям необхідно й у майбутньому здійснювати подальші послідовні кроки у напрямі укладення окремої угоди (меморандуму) про співробітництво, що визначатиме правові підстави та порядок оперативної взаємодії.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Сазонов В. В. Забезпечення економічної безпеки України: кримінологічний аналіз: монографія. Харків: Панов, 2020. 376 с.

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Сазонов В. В. Визначення основних загроз економічній безпеці України як основа для вироблення заходів протидії економічній злочинності. *Порівняльно-*

аналітичне право. 2019. № 4. С. 366–369.

2. Сазонов В. В. Міжнародне співробітництво у сфері кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Том 1. С. 125–135.

3. Сазонов В. В. Координація дій суб'єктів кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 2 (64). С. 121–129.

4. Сазонов В. В. Поняття та система економічної безпеки: кримінологічний вимір. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3 (100). С. 19–24.

5. Сазонов В. В. Імплементація європейського досвіду в практику кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 2 (8). С. 142–151.

6. Сазонов В. В. Напрямки кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2019. № 2 (21). С. 118–125.

7. Сазонов В. В. Рівні кримінологічного забезпечення економічної безпеки. *Європейські перспективи*. 2019. № 3. С. 78–85.

8. Сазонов В. В. Кримінологічна модель внутрішніх загроз економічній безпеці України. *Право і суспільство*. 2019. № 3. С. 111–117.

9. Сазонов В. В. Правові засади кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. *Наше право*. 2019. № 2. С. 194–203.

10. Сазонов В. В. Кримінологічне забезпечення економічної безпеки в Україні: встановлення цілей і визначення завдань. *Право.UA*. 2019. № 2. С. 123–130.

11. Сазонов В. В. Заходи кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 6. С. 417–419.

12. Сазонов В. В. Поняття та система економічної безпеки: кримінологічний вимір. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2019. Спецвипуск. С. 97–105.

13. Сазонов В. В. Правові засади кримінологічного забезпечення економічної безпеки держави. *Європейські перспективи*. 2020. № 1. С. 63–67.

14. Сазонов В. В. Зовнішні загрози економічній безпеці держави. *Наше право*. 2020. № 1. С. 121–126.

15. Сазонов В. В. Наукова складова кримінологічного забезпечення економічної безпеки держави. *Право.UA*. 2020. № 1. С. 92–96.

16. Сазонов В. В. Внутрішні загрози економічній безпеці держави як суттєвий дестабілізуючий фактор. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2020. № 1 (22). С. 100–106.

**Статті у наукових періодичних виданнях інших держав
з напрямку, з якого підготовлено дисертацію:**

1. Сазонов В. В. Методологічні засади дослідження проблем кримінологічного забезпечення економічної безпеки. *JURNALUL JURIDIC NAȚIONAL: TEORIE ȘI PRACTICĂ*. 2019. № 4 (38). S. 155–158.

2. Сазонов В. Суб'єкти кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 5 (volume 1). S. 133–137.

3. Сазонов В. В. Система принципів кримінологічного забезпечення економічної безпеки в Україні. *Верховенство права*. 2019. № 2. С. 109–115.

4. Сазонов В. В. Синхронізація національних і європейських правових стандартів кримінологічного забезпечення економічної безпеки. *Верховенство права*. 2019. № 3. С. 133–141.

Праці апробаційного характеру:

1. Сазонов В. В. Стан нормативно-правового забезпечення економічної безпеки України // Правова доктрина, правоутворення та правозастосування: проблеми зв'язку та шляхи розвитку: тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 11 жовтня 2019 р.)/Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук. Харків: НДІ ППСН, 2019. С. 131–136.

2. Сазонов В. В. Україна на шляху імплементації європейського законодавства // Особливості застосування антикорупційного законодавства: від розслідування до вироку суду: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 жовтня 2019 р.)/МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України; Громад. спілка «Центр запобігання та протидії корупції»; Громад. рада при М-ві внутр. справ України. Харків: ХНУВС, 2019. С. 138–140.

3. Сазонов В. В. Зовнішні загрози економічній безпеці України (кримінологічний вимір) // Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994–2019 рр.): зб. тез доп. на міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя створення ун-ту (м. Харків, 22 листопада 2019 р.)/МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. С. 406–407.

4. Сазонов В. В. Нормативно-правове забезпечення економічної безпеки України // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доп. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 6 грудня 2019 р.)/МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Консультат. місія Європейського Союзу. Харків: ХНУВС, 2019. С. 197–200.

5. Сазонов В. В. Координація дій суб'єктів забезпечення економічної безпеки України // 25 років становлення Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ: славетна історія та горизонти майбутнього: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 21-22 лютого 2020 р.)/Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. Суми: Видавничий дім «Ельдорадо», 2020. С. 155–156.

6. Сазонов В. В. Економічна безпека у фокусі кримінологічної уваги // Держава і злочинність. Нові виклики в епоху постмодерну: зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті віце-президента Кримінологічної асоціації України, професора О. М. Литвака (м. Харків, 23 квітня 2020 р.)/МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Харків: ХНУВС, 2020. С. 61–62.

АНОТАЦІЇ

Сазонов В. В. Кримінологічне забезпечення економічної безпеки України. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук (доктора наук) за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» (081 – Право). – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2020.

Дисертація є одним з перших в Україні комплексним та системним дослідженням теоретичних засад кримінологічного забезпечення економічної безпеки України, де спрогнозовано тенденції його розвитку і трансформації в умовах сьогодення.

Досліджено сучасний стан теоретичних досліджень проблем кримінологічного забезпечення економічної безпеки та розглянуто методологію кримінологічного аналізу відповідної проблематики. Сформульовано поняття і проаналізовано систему економічної безпеки. Окреслено коло сучасних загроз економічній безпеці України. Охарактеризовано правові засади кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. Визначено цілі, завдання та принципи кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. Проаналізовано об'єкти та рівні кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. Надано характеристику суб'єктам кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. Визначено напрями кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. Охарактеризовано заходи кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. Оцінено якість координації дій суб'єктів та міжнародне співробітництво у сфері кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. Окреслено напрями синхронізації національних і європейських правових стандартів кримінологічного забезпечення економічної безпеки. Визначено напрями імплементації європейського та світового досвіду у практики кримінологічного забезпечення економічної безпеки України.

Ключові слова: кримінологічне забезпечення, економічна безпека, система, механізм, заходи, координація, синхронізація, імплементація, удосконалення.

Сазонов В. В. Криминологическое обеспечение экономической безопасности Украины. – *Квалификационная научная работа на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук (доктора наук) по специальности 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» (081 – право). – Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2020.

Диссертация является одним из первых в Украине комплексным и системным исследованием теоретических основ криминологического обеспечения экономической безопасности Украины, где спрогнозированы тенденции его развития и трансформации в современных условиях.

Исследовано состояние теоретических изысканий проблем криминологического обеспечения экономической безопасности и рассмотрена методология криминологического анализа соответствующей проблематики.

Сформулировано понятие и проанализирована система экономической безопасности. Предложено криминологическое понимание экономической безопасности в узком и широком значении. В первом значении – это состояние защищенности экономической системы и ее институтов от действия уголовных практик и криминогенных факторов (угроз). Во втором – часть национальной безопасности, которая отражает приемлемый в конкретных исторических условиях уровень пораженности экономики преступностью, а также допустимую степень экономико-криминального влияния на политику, право, культуру и окружающую среду. Очерчен круг современных угроз экономической безопасности Украины. Охарактеризованы правовые основы криминологического обеспечения экономической безопасности Украины. Определены цели, задачи и принципы криминологического обеспечения экономической безопасности Украины. Проанализированы объекты и уровни криминологического обеспечения экономической безопасности Украины. Охарактеризованы субъекты криминологического обеспечения экономической безопасности Украины, в результате чего предложено к их системе относить государственные органы и их должностных (служебных) лиц, на которых законом возложены задачи и функции по выявлению, устранению, нейтрализации факторов, способствующих существованию преступности, ее отдельных видов и конкретных преступлений, а также организации, учреждения, предприятия всех форм собственности, их подразделения и должностных лиц, которые, осуществляя контрольные, надзорные, охранные и другие профессиональные функции, предотвращают причины и условия совершения преступлений или устраняют или нейтрализуют их. Определены направления криминологического обеспечения экономической безопасности Украины. Охарактеризованы меры криминологического обеспечения экономической безопасности Украины. Оценены качество координации действий субъектов и международное сотрудничество в сфере криминологического обеспечения экономической безопасности Украины. Определены направления синхронизации национальных и европейских правовых стандартов криминологического обеспечения экономической безопасности. На конкретных примерах проиллюстрированы современные возможности синхронизации национальной политики в указанной сфере с соответствующими европейскими правовыми стандартами, которая осуществляется путем разработки стратегических документов и законодательных актов, принимаемых с целью их воплощения в различных сферах общественной жизни. Рассмотрен комплекс осуществляемых Украиной законодательных преобразований в контексте имплементации европейского опыта в практики криминологического обеспечения экономической безопасности Украины, которые осуществляются в различных формах, а именно соблюдение, исполнение, использование и применение права. Каждой из указанных форм присущи специфические способы их реализации, такие как трансформация, отсылка, инкорпорация, легитимация, адаптация и рецепция.

Ключевые слова: криминологическое обеспечение, экономическая безопасность, система, механизм, мероприятия, координация, синхронизация, имплементация, совершенствование.

Sazonov V. V. Criminological Provision of Economic Security of Ukraine. –
The qualification scientific work published as manuscript.

The Thesis for Scientific Degree of Doctor of Law (Dr. hab.), Specialty 12.00.08 «Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law» (081 – Law). – Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2020.

The dissertation is one of the first comprehensive and systematic studies in Ukraine concerning theoretical principles of criminological provision of economic security of Ukraine, which predicted the tendencies of its development and transformation in the conditions of the present time.

The current state of theoretical researches of the problems of criminological provision of economic security has been studied; and the methodology of criminological analysis of corresponding problems has been considered. The author has formulated the concept and has analyzed the system of economic security. The range of modern threats to economic security of Ukraine has been outlined. The legal principles of criminological provision of economic security of Ukraine have been characterized. The goals, tasks and principles of criminological provision of economic security of Ukraine have been defined. The objects and levels of criminological provision of economic security of Ukraine have been analyzed. The characteristics of the subjects of criminological provision of economic security of Ukraine have been provided. The directions of criminological provision of economic security of Ukraine have been determined. The measures of criminological provision of economic security of Ukraine have been characterized. The quality of coordination of subjects' actions, as well as international cooperation in the field of criminological provision of economic security of Ukraine have been evaluated. The directions of synchronization of national and European legal standards of criminological provision of economic security have been outlined. The areas of implementation of European and world experience into practice of criminological provision of economic security of Ukraine have been determined.

Key words: criminological provision, economic security, system, mechanism, measures, coordination, synchronization, implementation, improvement.

Підписано до друку 19.08.2020 р. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60х84/16. Умов. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.
Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.

Друкарня Харківського національного університету внутрішніх справ
61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27.